

Porteleki Sára:
Pedagógus szerepek a XXI. században

Tartalomjegyzék Pedagógus szerepek a múltban.....	2
Pedagógus szerepek a reformpedagógia tükrében.....	3
Tradicionális szerepek.....	4
A XXI. század pedagógus szerepei.....	5
Tapasztalatok és összegzés.....	6

“Az a feladatunk, hogy kiteljesedett személyiségű diákokat neveljünk és felkészítsük őket a jövő kihívásaira. Mi már talán nem látjuk ezt a jövőt. De ők fogják, és a mi dolgunk, hogy tudjanak vele valamit kezdeni.”

Sir Ken Robinson

A XXI. század elképesztő iramú változásait nem lehet figyelmen kívül hagyni. Gondoljunk akár a gazdasági, társadalmi változásokra, a világjárványra. Ezek olyan kihívások elé állították a pedagógus társadalmat, amely már megkerülhetetlenné teszi az eddigi szerepek, viszonyok, szakmai életutak újragondolását. Olyan változásokkal állunk szemben, amelyek folyamatosan felvetik rugalmasság, a változásokra való gyors reagálás, az önreflexió és az önfejlesztés kérdéseit, tovább gondolását.

Pedagógus szerepek a múltban¹

Az elmúlt korok pedagógus szerepei alapján a nevelők, tanárok leginkább felülről néztek le a diákokra, ők voltak a tudás birtoklói és átadói. Míg a jezsuita egyházak változatos módon próbálták megtörni a gyermekeket, a protestáns nevelés nem emelt éles határt a gyerekek és a felnőttek közé. A XVIII. században a “rousseau-i nevelés” például már a szeretetet is előtérbe helyezte, addig a XIX. század herbarti gondolkodása szinte rendőrként helyezte a diákok fölé a pedagógust. A XX. században pedig már nyomonkövethetjük a tanári és tanítói szerepek különválását, egyre jobban előtérbe kerül a gyermekek személyiségének megismerése. A demokrácia megjelenésével pedig eltűnt a centralizálás, és fontos lett az individuum, a kreativitás és az autonómia. Ez azonban egy kényszerű eltolódást hozott létre, amely következtében egyre inkább az lett a fontos, hogy minél többet minél gyorsabban tanuljanak a gyermekek, így viszont elveszett a kreativitás, a gyerekek pedig egyre távolabb kerültek a természettől, a természetes játéktól, tapasztalatszerzéstől.

Ennek következtében jelentek meg az alternatív pedagógiai gondolatok és törekvések, amelyek egy új gondolkodású pedagógus szerepet is hoztak magukkal. Ez óhatatlanul- és szerencsére- ha lassan is, de kezdik kikezdeni és átváltoztatni a pedagógus szerepeket. Előtérbe kerül a gyermekek megismerése és segítése, a differenciálás, a személyre szabottság igénye.

---

¹ Varga Miklósné: A pedagógusszerepek átalakulása napjainkban, Új Pedagógiai Szemle 1998/07-08.

Pedagógus szerepek a reformpedagógia tükrében

Ha a reformpedagógiai szempontból vizsgáljuk a szerepeket, akkor megintcsak többféle pedagógus minőséget különböztethetünk meg.

Montessori pedagógia: A pedagógus nem "tudásközvetítőként" van jelen, hanem szervező és irányító szerepben. Taneszközöket készít, személyre szabott segítséget nyújt.

Waldorf pedagógia: Saját személyisége és a környezet alakítása által hat.

Dalton terv: Amellett, hogy szakember, a nevelő hatású környezet és feladatok kialakítója. Jenaterv pedagógia: Szervező (előzetesen meghatározott elvek szellemében) és a gyermeki tanulási folyamatok irányítója.

Freinet pedagógia: A pedagógiai koncepció szervezője és vezetője, a gyermeki tanulási folyamat kísérője.

Alternatív iskolák: partneri viszony tanár-diák, tanár-szülő között, a pedagógus a folyamatok kísérője, a gyermeki élet és a tanulás tanácsadója, szervezője. Látható, hogy a pedagógus szinte az összes fent említett gyakorlatban a tanulást kísérőként, a gyermek támogatójaként jelenik meg. Egyes alternatív iskolák igyekeznek ezen jó gyakorlatokat felhasználva alkotják meg saját tanulási rendszerüket, pedagógiai programjukat. Ilyen például Budapest School Általános Iskola és Gimnázium, amely komoly tudományos-elméleti koncepcióra alapozta a koncepcióját.²

Az oktatási program középpontjában Carol Dweck fejlődésfókuszú szemlélete áll. Az iskola nagy hangsúlyt fektet a következő reformpedagógiai elméletek gyakorlati alkalmazására:

- Montessori-pedagógia (Maria Montessori),
- kritikai pedagógia (Paulo Freire)
- élménypedagógia (John Dewey)
- felfedezettő tanulás (Jerome Bruner)
- projektmódszer (William Kilpatrick)
- kooperatív tanulás (Spencer Kagan)

Valamint pszichológia és szociálpszichológiai kutatások eredményeire:

- kognitív interakcionista tanuláselmélet (Jean Piaget)
- személyközpontú pszichológia (Carl Rogers)
- kommunikáció és konfliktuskezelés (Thomas Gordon)
- erőszakmentes kommunikáció (Marshall Rosenberg)

---

² A Budapest School egyedi pedagógia program Budapest School Általános Iskola és Gimnázium

- pozitív pszichológia eredményei, különös tekintettel: flow-elmélet, kreativitás kutatások (Csíkszentmihályi Mihály)
- érzelmi és társas intelligencia (Peter Salovey, John D. Mayer, Daniel Goleman)
- motivációkutatások, amiket jól összefoglal Daniel H. Pink műve Motiváció 3.0 műve2
- hősiesség pszichológiai alapjai (Phil Zimbardo)
- fejlődésfókuszú szemlélet (Carol Dweck)

A tanár, mint tanulásszervező és mentor jelenik meg, az a feladata, hogy a mindig keresse azt a módszert, azt a környezetet, ami az adott gyerekekkel, adott környezetben, adott időben a leginkább működik.

Tradicionális szerepek

Ezek alapján állíthatjuk, hogy a pedagógus szerep nem csak egyféleképpen körülírható tevékenység. Hiszen mást jelent az iskola, a fenntartó, a törvényi előírások, szakmai szempontból és nagyon mást a társadalom (szülők, tanulók) szempontjából, ez mind különféle elvárás, aminek meg kell felelnünk. Ezen túlmenően mi pedagógusok is látjuk magunkat ezekben a rendszerekben, ami megint egy másik aspektusból világít rá erre a nehéz, de nagyon fontos feladatra. A hagyományos pedagógus szerepek a társadalmi változások hatására tehát folyamatos változnak, bővülnek, amit leginkább a hagyományos és a mai pedagógus szerepeinek összehasonlításával lehet vizsgálni, nyomon követni.

A hagyományos pedagógus szerepek szociológiai szempontból vizsgálva a következők:³

- A pedagógus szerep: a tanár-tanuló viszonya van a középpontban
- A hivatalnok szerep: az adminisztrációs feladatok elvégzése
- A kolléga szerep: hasonló szerepben lévők kapcsolata, melyet befolyásolhatnak a különböző személyiségek.
- A szülők partnerének szerepe: általában konfliktusokkal terhelt szerep
- A nyilvános szerep: közéletben vállalt szerep, mely olykor kényszerűségből felvállalt szerepkör.

Fontos megemlíteni, hogy a tradicionális szerepek a mai napig nem tűntek el, és nem is feltétlenül alakultak át, a társadalmi-gazdasági átalakulásokkal azonban számos új szerep jelent meg, amely óhatatlanul változást sürget, miközben az oktatás nem tudja felvenni ezt a tempót.

---

³ Zrinszky László: Pedagógusszerepek és változásai. In.: Új Pedagógiai Közlemények. ELTE-BTK Neveléstudományi Tanszék, Bp.,1994

A XXI. század pedagógus szerepei

A XXI. századi szerepeinket továbbra meghatározzák az elvárások, a mai generációhoz való kapcsolódás és ennek nehézségei.

- a minisztérium elvárja, hogy a pedagógus kritika nélkül fogadja el és hajtsa végre az aktuális oktatáspolitikai döntéseket
- a társadalom elvárja, hogy legyen naprakész, feleljen meg az új kihívásoknak
- a szülők elvárják, hogy csak az ő gyermekükre figyeljen, és adja meg a gyerekeknek azt, amit nekik nem sikerült, illetve ő konfrontálódjon vele.
- a gyerekek elvárják, hogy legyen kedves, humoros, segítőkész, ne legyen szigorú.

A XXI. század iskolájában egyre több a különleges gyermek, sokféle diagnózissal vagy anélkül. Egy mai pedagógusnak szakmailag is felkészültnek kell lenni ahhoz, hogy egyénileg is megfelelően tudja támogatni ezeket a gyerekeket, miközben nagyon fontos, hogy minden az osztályba járó gyermek kapjon egyéni figyelmet. A jelenlegi tanárképzés azonban ezt még nem biztosítja, így a mai kor pedagógusának mindenképpen egyénileg kell tovább képeznie magát, ha szeretné a fent említett inkluzivitást elérni, megszervezni.

A XXI. században olyan kompetenciákat kell elsajátítani, és átadni amelyek felkészítenek egy olyan jövőre, amit nem látunk. Ezek a készségek a következők:

- Kritikai gondolkodás és problémamegoldás
- Teljesítmény és ellenőrizhetőség
- Vezetői készségek és felelősségvállalás
- Kommunikáció és együttműködés
- Rugalmasság és alkalmazkodó készség
- Információs műveltség
- Kezdeményezőkéesség és önjirányítás
- Kreativitás és innováció

Ezeket a kompetenciákat a pedagógusoknak szinte egyszerre kell elsajátítani és átadni, hiszen azelőtt a hagyományos pedagógus szerepek voltak a mérvadóak. Ebből az is következik, hogy a XXI. századi pedagógus szerepe leginkább a kísérés, a támogatás. A tanulás szervezése a fontos és nem a tudás átadása.

Olyan gyermekeket kell nevelnünk, akik fel tudnak készülni egy előre nem behatárolható jövőre, amiben rengeteg a bizonytalanság. A cél, hogy ezek a gyerekek magabiztosan állhassanak a jövő kihívásaihoz.

A szemléletváltás elkerülhetetlen. Az OECD szerint a tanári professzionalizmus jegyei nem merülnek ki a technológia értésében, a kreativitásban vagy a motiválásban. Nagyon fontos a team munka, legyünk képesek fejlődni, a tanulást egy folyamatként látni. Legyünk elég rugalmasak és mobilisak, legyünk szakértők abban amit csinálunk, folyamatos szakmai megújulást várnak el. Ehhez a nagy fokú változáshoz kellő önismeret szükséges, aminek fontos része az öngondoskodás, a határtartás elsajátítása, az asszertív kommunikáció megismerése és használata, konfliktuskezelési technikák elsajátítása, vagy a fejlődésfókuszú visszajelzés ismerete.

Tapasztalatok és összegzés

15 éve dolgozom pedagógusként és testközelből érzékeltem ezeket a változásokat. Hagyományos pedagógus szerepekkel és újfajta szemléletű pedagógusokkal is találkoztam a kezdeti években, akik alakították és segítették a munkámat. Az utóbbi 5 évben a Budapest School Általános Iskola és Gimnázium tanítója, tanulásszervezője vagyok. Az alábbiakban olvasható az iskola honlapján található felhívás, amely azt gondolom sok ponton kapcsolódik a XXI. századi pedagógus szerepek változásaihoz és az elvárásokhoz, aminek meg kell felelnünk. Honnan ismerhető fel a Budapest School-os tanár?

- Képes odafigyelni a gyerek egyéni igényeire, képességeire és motivációjára.
- Támogatja és monitorozza az egyéni fejlődést.
- Kitalálja és megtervezi a családdal és a gyerekekkel karöltve az egyéni tanulási tervet.
- Szakmailag minden nap kreatívan újra-feltalálja magát.
- Kísérleti, projekt alapú tanulási folyamatokat tervez.
- Túl lát a tantárgyak világán, 21. századi módon és interdiszciplinárisan gondolkodik a tanulásról.
- Van szakmai tapasztalata gyerekekkel.
- Erős growth mindset gondolkodás jellemzi.
- Magas szinten kommunikál, kooperál, együttműködik.
- Csillapíthatatlan érdeklődése van a pedagógiai új trendjeinek megismerésére.
- Jól kezeli a kihívásokat, stresszhelyzeteket.
- Mindennapi szinten képes angol nyelvű kommunikációra.

Nagyfokú nyitottság szükséges ezen tulajdonságok elsajátításához és megismeréséhez. Az első időkben nehezemre esett azonosulni ezekkel, nagy kihívást jelentett a rengeteg újdonság és a merőben más szemlélet. Saját tapasztalatból mondhatom, hogy a változás nehéz, de szükségszerű. Rengeteg szakmai segítséget és továbbképzést, valamint mentális támogatást kaptam. Ez hozzásegített ahhoz, hogy

továbbra is nyitott tudjak maradni az újdonságokra, és az élethosszig tartó tanulás egy fontos része legyen az életemnek és szakmai életutamnak.

A pedagógus továbbra is kulcsszereplője a nevelési-oktatási folyamatnak, azonban ez a szerep folyamatosan változni fog a következő időkben. Az ehhez való alkalmazkodás képessége, a kellő rugalmasság és az élethosszig való tanulás lesznek azok a skillek, kompetenciák, amelyekkel egy XXI. századi pedagógusnak rendelkeznie kell.

“Csak a jó minőségű tanár lehet mesterré, csak az a tanár, aki maga is élvezi, amit csinál, akinek a számára a tanítás, az együttlét a gyerekekkel, a világra való rácsodálkozás élmény és öröm. Aki nem a biztos, egyetlen válaszokat tudja, hanem akit a bizonytalan sokféleség csábít állandó továbbkutatásra.”

Vekerdy Tamás